

До спеціалізованої вченої ради
ДФ 41.884.053 у Одеському
державному університеті
внутрішніх справ (65014, м. Одеса,
вул. Успенська, 1)

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук Сірко Вікторії Сергіївни
на дисертацію**

**Калюжної Євгенії Сергіївни «Забезпечення прав людини в Україні за
матеріалами практики Європейського суду з прав людини»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
081 «Право»**

Актуальність теми дослідження. Європейський суд з прав людини відіграє ключову роль у захисті прав людини в межах держав-учасниць Ради Європи. Його практика є цінним джерелом інформації про стан забезпечення прав людини в країнах-членах Ради Європи. Дослідження практики Європейського суду з прав людини може допомогти у виявленні проблемних сфер діяльності органів публічної влади, де потрібні покращення, а також у визначенні кращих практик, які можуть бути запозичені у національну систему права.

Значна кількість звернень до Європейського суду з прав людини у справах проти України свідчить про те, що фізичні та юридичні особи приватного права розглядають Суд як ефективний інститут забезпечення прав людини. Це робить практику Європейського суду з прав людини все

більш важливою для розуміння проблем, з якими стикаються люди в європейському просторі.

Відзначимо, що в останні роки в державах Європи спостерігається зростання популізму та націоналізму, що, на нашу думку, може призвести до послаблення захисту прав людини. Дослідження практики Європейського суду з прав людини може допомогти у визначенні та протидії вказаній тенденції.

Дослідження практики Суду також виступає фактором приведення національного законодавства держави-учасниці Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та адміністративної практики у відповідність до європейських стандартів у сфері забезпечення прав і свобод людини.

Дослідження практики Європейського суду з прав людини дозволяє розв'язати низку завдань:

- підвищення обізнаності про права людини (дослідження практики Суду може допомогти підвищити обізнаність про права людини серед широкої громадськості, що може призвести до удосконалення захисту прав людини в тому числі й в Україні);

- удосконалення захисту прав людини (дослідження практики Суду може допомогти у виявленні проблемних аспектів, де потрібні покращення, що є основою прийняття нових законів, політик та практик, які краще забезпечують права людини).

Слід констатувати, що частина цих питань були предметом наукової уваги з боку української наукової спільноти. Але, й до тепер наявних наукових здобутків видається не достатньо для остаточного розв'язання усіх проблем, які існують в означеній сфері діяльності.

Наведене обумовлює актуальність обраної тематики і доводить, що комплексне наукове дослідження за такою темою як «Забезпечення прав

людини в Україні за матеріалами практики Європейського суду з прав людини» є своєчасним (і особливо в умовах воєнного стану).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана тематика дисертації безпосередньо пов'язана з виконанням завдань низки урядових програм і планів, наприклад, Цілями сталого розвитку України на період до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019 (у частині імплементації такої аксіологічної складової як рівність та недискримінація, а також освітніх можливостей), а також темою наукових досліджень Одеського державного університету внутрішніх справ «Пріоритетні напрямки розвитку реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (реєстраційний номер 0123U103538), та темою факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Одеського державного університету внутрішніх справ «Забезпечення прав і свобод особи в умовах транзитивного суспільства: сучасний вимір» (реєстраційний номер 0123U103760).

Наукова новизна одержаних результатів. Рецензована дисертація є одним з останніх та актуальних монографічних досліджень, у якому авторка комплексно висвітлює питання практики Європейського суду з прав людини як показника системних проблем щодо забезпечення людських прав в Україні та напрямів удосконалення стану такого забезпечення та у якій сформульовано низку нових положень, що є важливими для вітчизняної юриспруденції.

У вступі дисертації правильно сформульовано мету, об'єкт та предмет цього дослідження. Визначені завдання дослідження у їх логічній послідовності дозволили правильно побудувати структуру та змістовне наповнення роботи.

У результаті виконання окреслених завдань у дослідженні було сформульовано та обґрунтовано низку наукових положень, які є новими для вітчизняної правової науки та правозастосовної. Заслуговують на підтримку репрезентовані у дисертації висновки.

Вкажемо і на обґрунтування авторкою типології напрямів впливу практики Європейського суду з прав людини на різні правові системи (національні та наднаціональні) з виокремленням та детальною дескрипцією впливу на правозастосовну практику; впливу на національне законодавство; впливу на правову доктрину; впливу на правосвідомість, правову освіту та просвіту; впливу на функціонування громадянського суспільства; впливу на міжнародний престиж держави-учасниці Конвенції; впливу на розвиток європейського права.

На окрему згадку заслуговує і авторська характеристика природи рішень страсбурзького Суду через призму: іманентності цій інституції міжнародного характеру, сприйняття його більшістю заявниками як «четвертої інстанції» (не зважаючи на його субсидіарний характер), особливості конвенційних норм (аксіологічний, лаконічний та імпліцитний характер), автономної інтерпретації положень Конвенції (з урахуванням її духу та мети), зв'язок між Конвенцією та національним правом; діалог з державами-членами Конвенції.

Прикладного значення для правозастосовної практики набувають встановлені системні проблеми забезпечення людських прав в Україні та визначені шляхи їх усунення через удосконалення імплементації практики Суду в національну правову систему за такими типологізованими напрямками: світоглядним (загальносоціальним); нормативно-правовим; правозастосовним.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані у дисертації положення, пропозиції та висновки мають практичну цінність та

вже частково знайшли впровадження у науково-дослідній сфері, освітньому процесі, правозастосовній діяльності, про що свідчать відповідні акти: акт впровадження ОДУВС від 30.01.2024 р., акт впровадження ОДУВС від 07.02.2024 р., акт-довідка про впровадження Південно-Української Міжнародної колегії адвокатів від 25.01.2024 р.

Окрім цього, результати дослідження можуть бути використані у правотворчій діяльності для удосконалення нормотворчості у контексті імплементації практики Європейського суду з прав людини у національне право.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Аналіз анотації, тексту дисертації та публікацій дисертанта дають підстави зробити висновок про наукову обґрунтованість і достовірність отриманих результатів. Усі наукові положення, висновки і рекомендації, які сформульовані у дисертації, повною мірою обґрунтовані та відповідають меті й завданням роботи. Запорукою досягнення таких результатів стали розгалужена емпірична та нормативно-правова основа, правильно обрана методологія дослідження.

Методологічне забезпечення дисертаційного дослідження зумовлене його метою та завданнями й базується на використанні сукупності принципів, підходів та методів наукового пізнання, що забезпечило повноту та достовірність отриманих результатів.

Емпіричну основу дослідження становлять: статистичні дані діяльності Європейського суду з прав людини (звернення, категорії справ та ін.); дані Google Trends щодо пошукових запитів користувачів Інтернет-мережі, результати проведеного соціологічного опитування 200 респондентів.

Характеристика основних положень роботи. Дисертація є самостійною науковою роботою. Основні теоретичні положення та розробки, які характеризують наукову новизну дослідження, теоретичне й практичне

значення його результатів одержані дисертантом особисто. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Загальний обсяг роботи становить 204 сторінки, із яких основного тексту – 158 сторінок. Загалом, оформлення дослідження відповідає встановленим вимогам. Робота виконана у науковому стилі державною (українською) мовою.

Повнота викладу наукових положень в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні наукові результати дисертації відображено у 10 наукових публікаціях, з них 3 статті – у наукових виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 2 наукові статті – у періодичних виданнях іноземних держав (1 – у зарубіжному фаховому виданні, включеному до науково-метричної бази Scopus), 5 тез доповідей – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій та науково-практичних семінарів. В наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації, наукові положення дисертації викладені у належному обсязі. Ідеї та розробки співавторів у дисертації не використовувалися.

Основні результати дослідження оприлюднено та обговорено на міжнародних і всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, семінарах і круглих столах, зокрема: І Всеукраїнській науково-практичній конференції здобувачів та викладачів закладів вищої освіти «Правовий дискурс» (м. Черкаси, 12 жовтня 2021 року); Міжнародній науково-практичній інтернет конференції «Стан та перспективи розвитку адміністративного права України» (м. Одеса, 22 жовтня 2021 року); науково-практичному круглому столі «Взаємодія поліції з населенням на засадах партнерства: сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Одеса, 25 листопада 2021 року); Всеукраїнській науковій конференції молодих вчених

«Актуальні питання адміністративного права та процесу» (м. Маріуполь, 3 грудня 2021 року); XV Міжнародній науково-практичній конференції «Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави» (м. Одеса, 22 березня 2023 року).

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. При детальному розгляді рецензованої дисертації текстових запозичень без посилання на джерела та інших порушень академічної доброчесності не виявлено.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації. У цілому відзначаючи логічність та послідовність побудови дослідження, здобутки дисертантки, вважаю за необхідне звернути увагу на окремі дискусійні положення роботи:

1. У цілому сприймаючи запропонований концептуальний підхід до висвітлення обраної теми, слід вказати на те, що у роботі не висвітлено аналіз міждержавних справ у практиці Європейського суду з прав людини, який би, на нашу думку, дозволив отримати пропедевтичні положення щодо аналізу забезпечення прав людини в Україні в умовах воєнного стану.

2. Аналізуючи статистичні дані щодо кількості звернень до Європейського суду з прав людини, у дисертації зазначаються відомості за 2023 рік станом на кінець листопада 2023 року – 30.11.2023 (наприклад, с. 115 дисертації). Вважаємо, що автору доцільно було б по аналогії з попередніми роками вказувати дані за повний календарний рік.

3. У рецензованій роботі відображено низку положень з удосконалення національного законодавства, зазначається про практичне значення одержаних результатів, однак, вказані пропозиції зазначаються безпосередньо у тексті дисертації. На нашу думку, такі пропозиції необхідно було б оформити у вигляді окремого додатку до основного тексту, що полегшило б розуміння сформульованих пропозицій.

Наведені зауваження, здебільшого, носять дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Калюжної Є.С.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження «Забезпечення прав людини в Україні за матеріалами практики Європейського суду з прав людини» відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 31 травня 2019 року № 759) «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44), а її авторка Калюжна Євгенія Сергіївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Рецензент :

кандидат юридичних наук,

доцент, доцент кафедри

адміністративного права та

адміністративного процесу

Одеського державного університету

внутрішніх справ

Вікторія СІРКО